

NAGY ZOLTÁN MIHÁLY

APRÓNOVELLÁK

1

Október utolsó hetében jár az esztendő.

A szomszéd falu határában terpeszkedő dombvonulat mögül kibújt a Nap, bágyadt fénye előnti a tájat.

Szél se rebben, a hűvös reggel szép időt ígér.

A féloldalasan beépített alsó utcán elsős kisfiú ballag az iskolává avanzsált egykori fináncraktanya felé. Vállán vászontarisznya, benne könyvek, füzetek, tolltartó, két szelet zsíros kenyér.

A házak sorát megszakítja a futballpálya. A kisfiú átugrik a sekély árkon, képzeletbeli labdát pöckölgetve a tizenhatos fűrészporrall beszórt vonalán a kapu felé fut, kicselezi a szintén képzeletbeli védőt, kapura lő.

GÓL!

Még arcán a siker öröme, mikor ismeretlen zaj csap a falusi reggel megszokott csendjébe: két repülőgép közeledik.

Egészen alacsonyan szállnak, vöröscsillagos fémtestük riasztóan villog a napsütésben. Már közel, a főtutca fölött hasítják az eget, egyenesen a kapu felé, mintha a felső lécz alatt akarnának elsuhanni. Dübörgésük elviselhetetlen.

A kisfiú szemében rémület. Felordít, leveti magát a földre, arcát belefúrja a futballpálya elsápadt fűvébe, tenyerével a fülét takarja. Csöpp kis testét rángatja a rettenet.

A vasszörnyek az ég azúrját felszaggatva húznak el fölötte. Arrafelé, ahol apukája szerint tüskés drótkerítés fogságában vergődik a haza.

2

A sorban állás rendjének önjelölt felügyelője, a minden lében két kanál szerepét egyéb ügyekben is vállaló atyafi már az első szűk szállítmány érkezésének napján megbukott: hiába törte magát, nem tudta megfékezni a betevő falatért tülekedő sokaság rohamát.

Azóta pisztolyos milicista strázsál zord arccal a kenyérosztásra váró asszonyok, eladó lányok és meglehetősen idős korú atyafiak sora mellett.

Van köztük néhány kiskamasz is. Egyikük viszonylag jó helyen, a sor közepe táján áll, markában a napi jussként magas hivatalokban megszabott két kenyér ára.

A bolt ajtajának egyik szárnya nyitva, de belépni tilos, egyébként lehetetlen: keresztben elhelyezett asztal állja el az utat. Mögötte Boltos Bözsi és alkalmi segédje, egy fiatalasszony a rokonságból. Bözsi a kettesével keze ügyébe rakott kenyereket odatolja a vevő elé, a fizetendő harminc kopejkát pedig belepottyantja egy cipősdobozba.

Az első és az utána következő vevők mellükhöz szorítják a járandóságukat, aláéreszkednek a magas lépcsőn, és csak akkor rakják táskájukba a kenyeret.

A többiek morgolódás nélkül, a fél vállával az ajtófelet támasztó milicista miatt fegyelmezetten várnak a sorukra.

Fogy a sor, de a kenyér odabent gyorsabban. Mikor a kiskamasz előtt már csak néhány asszony áll, Boltos Bözsi az asztalon áthajolva, közönyös hangon bejelenti:

– Tíz darab maradt.

Ennyi elég, hogy mindenki megértse: ötnek még jut, a többiek hoppon maradnak.

Csakhogy ebbe nem lehet belenyugodni. A milicistával már senki nem törődik, csapkodnak a szemrehányások:

– Másfél órája várok, és most üres táskával menjek haza?! Mit mondok az uramnak, mit teszek holnap reggel a tarisznyájába?!

– Na és a pulya? Mit adjak a kezükbe, ha kenyeret kérnek?!

– Miért nem hoznak eleget?!

Szó szót követ, a szavak sokasága haragot lobbant. Mindenki részesülni akar abból a tíz kenyérből. Nincs szomszéd, nincs rokon: a tömeg felbolydul, nekiiramodik az ajtónak.

A milicista idegen nyelven ordítózik, visszafelé parancsolja nyomakodókat, de az asszonynépből álló túlerő elsodorja, letaszítja a lépcső tetejéről. A szégyentől pironkodva értetlenkedik egy sort, aztán határozott mozdulattal a pisztolyért nyúl, gyors egymásutánban kétszer a levegőbe lő.

Az asszonyok felsikoltanak, mozdulatlaná dermednek a félelemtől. A falnak szorított kamasz eszméletét veszti, elernyed markából kihull az aprópénz, szájalmasan csörren a betonon. A mögötte álló asszony kissé hátrább húzódik, de a fiú nem érzékeli a prés lazulását: oldalvást dől, s mielőtt az asszony kinyújtott keze megakadályozná, lezuhan a lépcső mellett árválkodó hitvány virágok közé.

A döbbenetből felocsúdva többen feljajdulnak:

– Istenem! Meghalt?

A milicista, felemelt kezében a pisztollyal, tanácstalanul ácsorog.

Két asszony odasiet, hátára fordítják a gyermeket, kiemelik a bokrok közül. Mellének masszírozásával, fejének rázogatóásával életet lehelnek bele.

Mikor kinyitja a szemét és értetlenkedve rábámul a fölėje hajló arcokra, buzgón hálálkodnak a jó Istennek.

Boltos Bözsi tenyere az utolsó két kenyéren. Megvárja, amíg a fiú fel-tápaszkodik, akkor odahívja, kezébe nyomja mind a kettőt.

Nem tiltakozik senki. Az elgurult kopejkákat keresik.

3

Lyukasóra. Huszonhárom nyolcadikos zsvajától hangos az osztály-terem.

A lányok izgatottan kipirult arccal csivitelve tárgyalják a nemrég látott szerelmesfilm epizódjait, a fiúk egymás szavába vágva délutáni csíkászatot terveznek a falu határában kanyargó patakon.

A huszonnegyedik, egy mackóruhás fiú némán ül a helyén. Előtte Verne Gyula egyik izgalmas regénye, abban igyekszik elmélyülni. Nem igazán sikerül, zavarja a lárma. Pecekig tűr, de amikor viháncoló társai jó arasszal odább tasztják a paddal együtt, megdühödve rájuk ordít:

– Mi az istennyila ütött belétek? Nem tudtok megülni a segítéken?!

Abban a pillanatban nyílik az ajtó, belép egy fiatal tanítónő.

Egyetlen pillanat alatt mindenki a helyére rebben, elcsendesül. A tanítónő az ajtónál marad, int a mackóruhásnak:

– Gyere csak ki a folyosóra!

A fiú engedelmeskedik. Homályos a folyosó, de jól látja a tanítónő arcát eltorzító, a hangjában is munkáló indulatot.

– Mit képzelsz magadról? Te akarsz csendet-rendet parancsolni, aki trágáran és a leghangosabban kiabálsz?!

A fiú szemrebbenés nélkül állja a vádoló tekintetet. Magyarázkodni akar, de nincs rá ideje: a tanítónő teljes erőből arcul üti.

A tudat, hogy nem ő érdemelte, dühöt lobbant: megtorolni a sérelmet. A tanítónő legfeljebb pár évvel idősebb nála, könnyűszerrel leteríthetné.

Nem teszi. Az arcán égő fájdalmat próbálja tapintással csillapítani, szeméből kibuggyannak a könnyek.

4

Este hatkor üstbe zúdul az utolsó tál frissen kimagolt szilva. Az asszonyok szétszélednek, hogy otthoni dolgaik elvégzése után, a késő esti és éjszakai órákban visszajöjjenek kavarni a fortyogó ciberét. A háziasszony is a konyhába megy, vacsorát készít a családnak.

Az üst körül fiatal lányok és fiúk. Amíg egyikük a kavarfát forgatja, a többiek játszanak.

Cserépdarabban a földre rajzolt körben tizenéves fiúcska áll pironkodva. Biztatják:

– Na, mondd, amit kell!

A kamasz először áll a körben. Bátorságából nem futja harsány kiáltásra, csak motyogni képes:

– Kútba estem...

– Na végre! – rikkant jókedvűen a Bíró szerepét játszó göndör hajú fiú.

– Ki húzzon ki??

A fiú tekintete szégyellősen repdes arcról arcra, a lányok kihívóan, magukat kellettően mosolyognak. Mind az öt a saját nevét szeretné hallani, a fiú azonban hallgat. Pillantása a kavarfát mozgató hatodik lányra esik, aki három osztállyal idősebb a bakfisoknál, szintén odafigyel, de nem mosolyog. Őt választja:

– Irma. Ő húzzon ki!

A Bíró azonnal intézkedik:

– Sári! Vedd át a kavarfát Irmától!

A megszólított lány méltatlankodik:

– De hát Irma nem is játszik!

– Váltsd fel, vagy kizárlak a játékból!

Sári átveszi a kavarfát.

Irma nem igazán szép arcú lány, ráadásul sántít. Emiatt néznek túl rajta a nagyfiúk, pedig egyébként szemrevaló teremtés. Ahogy közeledik, egész lényéből kedvesség árad, és most már mosolyog is.

Amikor belép a körbe, a fiú lélegzete elakad, szívverése felgyorsul.

Irma tenyere megérinti az arcot, ajka a picit szétnyílt száját. A fiú térdét megremegteti az ismeretlen öröm érzése, majdhogynem nyöszörög tőle. Mikor a lány keze lassú mozdulattal alászáll és összefonódik a nyaka mögött, puha ajka pedig szelíd erőszakkal összeforr az övével, mintha kiesne a valóságból: behuny szemmel ringatózik egy csodálatos másvilág édes hullámain.

A Bíró megelégteli a jelenetet:

– Gergő, ki a körből! Irma, folytasd a játékot!

A lány leereszti a kezét, a fiú kilép a körből. Kelletlenül somfordál a többiekhez, szédelegve áll a sor végén. Amint magához tér a kábulatból, tudatában dörömbölni kezd a gondolat: Sárinak igaza volt – Irma nem játszott...

5

Kisvárosi korzó. A tömeg önmaga lényegéhez híuen nyüzsög, lót-fut a szélrózsa minden irányában.

A kirakatokat kevesen mustrálják. Az illatszerbolt közszemlére tett kínálatát égőpiros ruhájú tini lány, egyedül. Ujját az üvegen huzigálva csillogó szemmel fürkészi a pazar csomagolásban rejlő portékák árcéduláit. Egy arcfestékes tubushoz és régóta áhított ajakrúzshoz többször visszatér, azokat választja. Belép az üzletbe.

Idekint változatlanul hullámzik a tömeg, senki sem figyel a buszmegálló felől szinte futva érkező fejkendős asszonyra, aki kétségbeesetten összevissza repdeső tekintettel keres valakit. A korzóra érve megáll, kifújja magát, aztán kérdezősködni kezd:

– Nem látták a lányomat? Piros ruhát visel, a haja szőke...

A járókelők többsége közönyösen vagy kapásból nemet intve tovább megy.

Az asszony tanácstalanul, feldúlt arccal téblábol, majd elindul. Reménykedik, hogy a piac bejáratáig nyújtózó korzón előbb-utóbb megtalálja, akit keres.

Amint az illatszerbolt elé érkezik, a piros ruhás lány épp kilép az utcára, majdhogynem összeütköznek.

– Hát itt vagy, te anyaszomorító?!

Az asszony megragadja a lány haját, ráncigálja.

– Kitépem egy szálig, te semmirekellő! – Mert nem érdemelsz mást!

A lány jajgat, de az asszony egy pillanatra sem engedi el a haját.

Páran megállnak mellettük, értetlenkednek.

– Mi történt?

– Mit csinált ez a lány, hogy így bánik vele?

– Nem szégyelli magát?

Az asszony artikulátlan hangon felüvölt:

– Hogy én szégyelljem magamat? Szégyellje magát ő!

Szabad kezével beletúr a lány táskájába, kiemeli az arcfestéket és a rúzs.

– Látják?! Pirosító és szájfesték! Tizenöt éves sincs, és ez, ezek kellenek neki. Mint a kurváknak...

Maga felé fordítja, felemeli a lány fejét, egészen közelről az arcába rikácsol:

– Te is az akarsz lenni, cafrika?!

Újra a járókelők felé fordul, magyarázólag mondja:

– Rádadásul ellopta az összes pénzemet, azzal szökött be a városba...

Most tessék megmondani, ki szégyelli magát?!

Az értetlenkedőket meglepi a fejlemény, fejszóvalva álldogálnak, aztán a dolgukra mennek. Egy feltűnően jól öltözött fiatalember még marad, megkérdezi:

– Az összes pénzt? Mennyit?

– Nyolcvan rubelt! – vágja rá az asszony. – Kimondani is sok, nem hogy megkeresni a mai világban!

A fiatalember csúfondárosan elhúzza a száját.

– Nyolcvan? Az semmi!

Az asszony szája egy pillanatra tátva marad a csodálkozástól. Utána felháborodottan ráivall a fiatalemberre:

– Lehet, hogy magának semmi, de nekünk egy hónapig ennyiből kell megélni! A pirosítót és a szájfestéket pedig nem ehetjük meg!

A fiatalembert nem érdekli az indoklás. Elfordul, megvetően legyint, és ruganyos léptekkel továbbmegy. Az ujjával pörgetett karikára fűzött slussz-kulcs és díszes fémlapocska összeütődve meg-megcsörren, akár az aprópénz.

6

A kényszerűen kolhoztaggá avanszált kaszás atyafiak, markolók és kéveköők befejezték a nagy munkát: hatalmas asztagokba rakva a learatott termés, cséplőgépre vár.

Traktor vontatja kiszemelt helyére az öreg monstrumot. A gépész megolajozza a csapágyakat, felrakja a hajtószíjat, ellenőrzi a beállítás pontosságát. A traktoros megfelelő fordulatszámra kapcsol, az alkalmi cséplőbanda tagjai elfoglalják a helyüket. Megkezdődik a cséplés.

Hátul, a töreklyukban két suhanc nyeli a port. Egyikük az átlagosnál kissé alacsonyabb termetű, vasgyúró formájú, a másik meglehetősen sovány legényke. Szegény családok sarjai, zokszó nélkül hordják a töreket egy idősebb férfi keze alá, aki takaros, hosszan elnyúló kazlat rak belőle.

Augusztus van, izzadságtól és rárakódó portól lucskos bőrüket átkozottul perzseli a nap. Amíg a láda megtelik, rájárnak a vizesdézsára, leöblítik magukról a koszt, meg-meghúzzák a kazal árnyékába dugott korsót.

A harmadik, makulátlanul tiszta öltözetben a cséplőgép mellett lófráló suhancnak jó dolga van: ő az ellenőr. Szemmel tartja a zsákokba csurgó terményt, a mázsálást, kockás füzetbe feljegyzi az eredményt. Két mázsálás közt tulajdonképpen unatkozik. Megteheti: a nagyhatalmú brigádvezető fia.

Mikor a másik két fiút már sokadszor látja a dézsánál, széles jókedvében rájuk szól:

– Mi van? Vízilovak lettetek? Lassan kipancsoljátok az egész vizet!

Irigységgel és megvetéssel vesszőző tekintet a válasz, sérti felettébb kényes önérzetét. Közelebb megy, kioktatóan hadarja:

– Mit bámultok rám? Irigyeltek, ugye? Hát persze! Mert nem tudjátok, hogy mindenkinek érdeme és képessége szerinti munka dukál. Ti csak a töreklyukba való vagytok, ott a gyógyások is boldogulnak, az én munkámhoz pedig ész kell!

Ezt már nem lehet szó nélkül hagyni. A soványabb suhanc bátrabb, visszaszól:

– Neked, eszed? Sose lesz, azt nem tud lopni az apád. Brigadéros is azért lett, mert az elnök seggét nyalja!

A langaléta, finom ruhás főnökcsemete hirtelenjében se köpni, se nyelni nem tud, csak a szeme mered. Aztán szitkozódva nekiiramodik, móresre tanítani a két szemtelent.

A suhancok összenéznek, szó nélkül elértik egymás gondolatát.

Mikor a finomruhás kölyök odaér, és szitkozódva lökdösni kezdi őket, egyszerre cselekszenek: kétfelől megragadva belegyömöszölik a dézsába.

A vasgyúró egykedvűen kérdezi:

– Na. Milyen érzés vízilónak lenni?